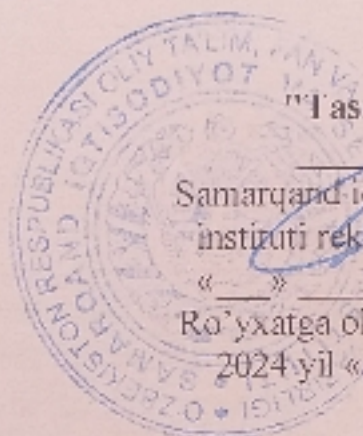


O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA  
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI



"Tasdiqlayman"

Samarqand iqtisodiyot va servis  
instituti rektori M. E. Po'latov

«    » 2024 yil

Ro'yxatga olindi: № FD-14-14

2024 yil «29» 01

**PUL, KREDIT VA BANKLAR**  
fanidan

**O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	400 000 - Biznes, boshqaruv va huquq
Ta'lim sohasi:	410 000 - Biznes va boshqaruv
Ta'lim yo'nalishi:	60410400 – Moliya va moliyaviy texnologiyalar

SAMARQAND – 2024



Fan/modul kodi MONCRB06		O'quv yili 2024 - 2025	semestr 5	kreditlar 6
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/Rus		Halfada auditor soatlar
1	Fan nomi	Auditor darslar (soatlar)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy yuklama (soat)
	Pul, kredit va banklar	90	90	180
2				
1. Fanning mazmuni.				
<p>"Pul, kredit va banklar" fanini o'qitishning maqsadi talabalarda pulning zarurligi, pulning mohiyati, pul va pul muomalasi nazariyasi, kredit va kredit tizimi, banklar va bank tizimi, shuningdek valyutalarning xalqaro valyuta munosabatlari tizimidagi o'rali va ahamiyati to'g'risida nazariy va amaliy bilimlarni shakllantirishdir.</p> <p>"Pul, kredit va banklar" fanining vazifasi pulning paydo bo'lishi va zarurligi, pulning mohiyati, pul nazariyasi, pul muomalasi qonunlari, pul tizimi tushunchasi, kreditning mohiyati va tarmoyillari, kredit shakllari va turlari, banklar va bank tizimining mohiyati va ahamiyati, shuningdek xalqaro valyuta munosabatlarini tashkil etish tartibi to'g'risida nazariy va amaliy bilimlarni berishdir.</p>				
II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza darslari)				
II.1. Fan quyidagi mavzularni o'z ichiga oladi:				
1-mavzu. "Pul, kredit va banklar" faniga kirish.				
<p>"Pul, kredit va banklar" fanining maqsadi, predmeti va vazifalari. Uning ko'pcha fanlar bilan aloqasi. Mavzuni o'rganishga qo'yiladigan asosiy talablar.</p> <p>2-mavzu. Pulning kelib chiqishi, zarurligi va funktsiyalari.</p> <p>Pulning iqtisodiy kateqoriya sifatida mohiyati. Pulning kelib chiqishi. Pulning xususiyatlari. Pulning vazifalari. Pul tushunchalari. Qimmatning puldagi ifodasi. Pulning qiymati. Pulning o'ziga xos xususiyatlari. Pul umumiy ehtiyojlari sifatida.</p> <p>3-mavzu. Pul turlari va ularning evolutsiyasi.</p> <p>Pul shakllari va ularning kelib chiqishi. To'liq va noqatli pul ularning turlari va evolutsiyasi. Kredit pullari va ularning turlari: veksel, banknot va boshqalar. Qog'oz pullarning paydo bo'lishi va ularning evolutsiyasi. Elektron pullar. To'var pullari. Pul funktsiyalari: qiymatni saqlash, xatirust funktsiyasi; aylantirish funktsiyasi; to'lov funktsiyasi; saqlash funktsiyasi; jahon pullari funktsiyasi.</p>				

## 4-mavzu. Pul nazariyasi

Pul nazariyasining umumiy tushunchalari. Pulning metall va nominalistik nazariyalari. Pulning miqdoriy nazariyasi. Pulning zamonaviy nazariyalari. Metall pul nazariyasining asoschilari va vakillari: V. Stefford, T. Men, D. Nore, I. Child, A. Monketen, J. Kolber, I. Yusti, G. Skanuffi, F. Galiani. Birinchi mekkanistiklar va ularning ilmiy qarashlari. Foeil "pul belasi" tushunchasi. So'nggi mekkanistiklar va ularning ilmiy qarashlari. "Umumiy savdo belasi" tushunchasi. XIX-XX asrlarda pulning metall nazariyasini rivojlantirishga urinishlar. Pulning metall nazariyasiga ilmiy qarashlar. Nominalistik pul nazariyasining paydo bo'lishi shartlari va asosiy qoidalar.

## 5-mavzu. Pul aylanmasi va uning tuzilishi

"Pul aylanmasi" tushunchasining mohiyati. Pul aylanmasi va uning tuzilishi. "Naqd pul aylanmasi" tushunchasining mohiyati. Pul muomalasining tuzilishi: lower ayiroshlash, pul muomalasining tovar bilan o'zaro bog'liqligi; naqd pulsiz pul aylanmasi; naqd pul aylanmasi; shahar aylanmasi; shaharlarni lower aylanmasi. Naqd pul muomalasi zarurligi. Naqd pulni muomalaga chiqarish va muomaladan chiqarish tartibi. Naqd pulsiz muomaladagi naqd pul aylanmasi. Naqd pulsiz hisob-kitoblarni tashkil etish tartiblari. Naqd pulsiz to'lovlar shakllari. Naqd pulsiz hisob-kitoblarning airtallilari.

## 6-mavzu. Pul massasi va pul agregatlari.

Pul massasi, uning mohiyati va tarkibi. Pul massasining miqdoriy o'lchovi. Mojemla uchun zarur bo'lgan pul miqdorini aniqlash. Pul muomalasi tozligi. Pul multiplikatori. Monetizatsiya ko'effitsienti. Pul agregatlari va ularning tarkibi. Federal zavira tizimining pul birliklari. Evropa monetizatsiyasidagi pul agregatlari. Rossiya Federatsiyasidagi pul agregatlari. O'zbekiston Respublikasidagi pul agregatlari va ularning tarkibi.

## 7-mavzu. Pul tizimi tushunchasi, turlari va uning elementlari.

Pul tizimi va uning mazmuni. Pul tizimlarining shakllari va ularning evolutsiyasi. birinchi, monometalizm, monometalizm. Oltin o'zgartiradigan kredit pul tizimi. Pul tizimining elementlari. Ayrim xonliq mamlakatlarning pul tizimlarining xususiyatlari. O'zbekiston Respublikasi pul tizimi barqarorligini ko'rsatish yo'li.

## 8-mavzu. Inflyatsiya va inflyatsiyaga qarshi choralar.

Inflyatsiya tushunchasining mazmuni. Inflyatsiya sabablari. Inflyatsiya turlari: tashab inflyatsiya; taklif inflyatsiya; yashirin inflyatsiya; sudraluvchi to'natilgan inflyatsiya, shoshtirish inflyatsiya, giperinflyatsiya; maaliy inflyatsiya; global inflyatsiya. Inflyatsiya manbalari. Inflyatsiya va istisizlik. Inflyatsiya va davlat byudjeti. Inflyatsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari. Inflyatsiyaning makroiqtisodiy o'sish sur'atlariga ta'siri. Inflyatsiyaning investitsiya jarayonlariga ta'siri. Inflyatsiyaning aholi umumiy darajasiga ta'siri. Inflyatsiyaga qarshi kurash usullari. Pul massasining o'sish sur'atlarini nazorat qilish.



## 9-mavzu. Pul islohotlari

Pul islohotlarini amalga oshirish zarurati. Pul islohotlarini otkazish shartlari. Pul islohotlarining shakllari va ularni amalga oshirish usullari. Demonatsiya va uni amalga oshirish tartibi. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan pul islohotlari va ularning xususiyatlari.

### 10-mavzu. Kreditning zarurati, mohiyati, funktsiyalari va shakllari

Kredit va uning mazmuni. Kreditga ehtiyoj. Maqomla vositalari va kreditga bo'lgan ehtiyoj. Kredit munosabatlari va ularning turlari. Kredit tarmoyillari. Kredit obyektlari va subyektlari. Kredit funktsiyalari. Qonunlar. Kredit turlari. Kredit shakllari. Kreditlashning normativ-huquqiy asoslari. Sanoat kreditlash xususiyatlari. Iqtisodiyotda kreditning roli.

### 11-mavzu. Kredit foizi va kredit foiziga ta'sir qiluvchi omillar

Kredit foizining mohiyati. Kredit foiziga ta'sir qiluvchi omillar. Kredit foizini hisoblash metodologiyasi. Kreditni to'lash printsiplari. Foiz stavkalari va ularni o'lashtirish. Kreditni baholash tushunchasi. Nominal foiz stavkasi. Haqiqiy foiz stavkasi. Oddiy foizlar. Murakkab foizlar. Kredit bozori va uning vositalari. Pul tashqi. Fisher effekti. Foiz stavkalari nazariyalari. Kredit foiziga ta'sir qiluvchi omillar.

### 12-mavzu. Banklarning paydo bo'lishi va bank tizimi

Bank, banklarning paydo bo'lishi, ularning maqsadlari va funktsiyalari. Birinchi banklarning paydo bo'lishi va ularning operatsiyalari. Valyuta ayvoblash operatsiyalarini otkazish zarurati, tufayli haliyada banklarining paydo bo'lishi. Qadimgi Yaponistonda bank ishi. Qadimgi Rimda bank ishi. XIV-XV asrlarda o'rta er dengizi havzasidagi Evropa mamlakatlarida bank ishi. XVII-XVIII asrlarda Evropada bank ishi. AQSh bank tizimining shakllanishi va rivojlanishi. Emissiya banklarini shakllantirish va rivojlantirish. AQSh federal zavira tizimi tashkiloti. Shvetsiya Markaziy Ruza bankining tashkiloti. Angliya Markaziy bankining paydo bo'lishi. Yaponiya Markaziy banki tashkiloti. Evropa Markaziy bankining paydo bo'lishi. Tijorat banklarining paydo bo'lishi va rivojlanishi. Bank turlari. Banklarning vazifalari. Bank operatsiyalari. Bank tizimi va uning turlari. Kredit tizimi va uning tarkibi. Evropa, AQSh, Yaponiya va boshqa mamlakatlarning bank tizimlari va ularning xususiyatlari. Moliyaviy innoatsiyalar va bank sanoatining rivojlanishi. Zamonaviy bank tizimlari.

### 13-mavzu. O'zbekiston Respublikasi bank tizimi va uning tuzilishi

O'zbekiston Respublikasining bank tizimi va uni shakllantirish. O'zbekiston Respublikasi bank tizimi va bank faoliyatining huquqiy asoslari. O'zbekiston Respublikasi bank tizimini rivojlantirish bosqichlari. O'zbekiston Respublikasi bank tizimining tuzilishi.

### 14-mavzu. Markaziy banklar va ularning vazifalari

Markaziy bankning yuridik shaxs maqomi va uning vazifalari. Markaziy bankning boshqaruv tizimi. Markaziy bankning tashkiliy-funksional tuzilishi. AQSh federal zavira tizimining boshqaruv organlari: efektivlar

Kengashi, Federal ochiq bozor operatsiyalari qo'mitasi, Markaziy bank operatsiyalari, Evropa Markaziy bankining boshqaruv organlari va ularning vakolatlari, Yaponiya Markaziy bankining boshqaruv organlari va ularning vakolatlari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining maqsadi, vazifalari va funktsiyalari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining operatsiyalari, Markaziy bankning banki sifatida faoliyati.

### 15-mavzu. Tijorat banklari va ularning vazifalari

Tijorat banklari faoliyatini tashkil etish asoslari va ularning vazifalari. Tijorat banklarining turlari. Ulgurji banklar. Chakana banklar. Aralash idishlar. Universal tijorat banklari. Investitsiya banklari. Ixtisoslashgan tijorat banklari va ularning faoliyatining xususiyatlari. Tijorat banklarining tashkiliy va funksional tuzilishi. Bank konsolidatsiyasi va transmilliy banklar.

### 16-mavzu. Tijorat banklarining operatsiyalari

Tijorat banklarining passiv operatsiyalari. Tijorat banklarining faol operatsiyalari. Tijorat banklarining faol-passiv operatsiyalari. Tijorat banklarining vositachilik operatsiyalari. Tijorat banklarining kredit operatsiyalari va ularning milliy iqtisodiyotga ta'siri. Tijorat banklarining ehtiyojini bo'sh pul mablag'larini jalb qilish bo'yicha faoliyati.

### 17-mavzu. Nobank moliya va kredit tashkilotlari

Bank bo'lmagan moliya va kredit muassasalariga ehtiyoj. Bankdan tashqari moliya-kredit tashkilotlarining faol va passiv operatsiyalari. Kredit uyushmalari. Lombardlar, kredit va depozit uyushmalari. Qo'shma jamg'arma banklari. Mikro moliya tashkilotlari, sug'urtu kompaniyalari, pensiya jamg'armalari, moliya kompaniyalari. O'zaro fondlar. Xorijiy mamlakatlardagi bank bo'lmagan moliyaviy va kredit tashkilotlari faoliyatining xususiyatlari. O'zbekiston Respublikasidagi bankdan tashqari kredit tashkilotlari va ularning faoliyatining iqtisodiy-huquqiy asoslari.

### 18-mavzu. Bank inqirozining mohiyati

Bank inqirozi tushunchasi. Bank inqirozini belgilovchi mezonlar. AQShdagi bank inqirozlari. Skandinaviya mamlakatlari, Lotin Amerikasi, Rossiya va Sharqiy Evropa, Yaponiya va Sharqiy Osiyo mamlakatlaridagi bank inqirozlari.

### 19-mavzu. Xalqaro munosabatlarda darajasida pul harakatlari

Xalqaro munosabatlarda pul harakatini belgilovchi omillar. Erkin konvertatsiya qilingan valyutalar. Xalqaro zavira valyutalari. Qat'iy valyutalar. Yumshoq valyutalar. Xalqaro valyuta bozori. Valyuta kursi. Valyuta kursiga ta'sir qiluvchi omillar. Valyuta kursi rejimlari. Savdo balansi, mamlakatning to'lov balansi va uning belari.

### 20-mavzu. Xalqaro moliya institutlari, ularning maqsadi va vazifalari

Xalqaro moliya institutlari va ularning paydo bo'lishi. Osiyo taraqqiyot banki, uning maqsadi va vazifalari. Evropa tiklanish va taraqqiyot banki, uning maqsadi va funktsiyalari. Islom taraqqiyot banki, uning maqsadi va vazifalari. Xalqaro valyuta jamg'armasi, uning maqsadi va vazifalari. Jahon



	<p>olib, valyuta tizimi va uning elementlari;</p> <p>- xalqaro o'zbyek-kredit institutlarini rivojlantirish.</p> <p>Fanni o'rganish natijasida talabalar quyidagi <i>ko'rik-mazkur</i>ga ega bo'lishlari kerak:</p> <p>- pul-kredit sohasidagi jarayonlarni tizimlashtirish va baholash;</p> <p>- shuningdek ularning o'zaro bog'liqligini baholash;</p> <p>- pulning zamonaviy nazariyasini talqin qilish;</p> <p>- pul muomalasini tashkil etish; pulga talab va taklifni aniqlash va pul islohoti;</p> <p>- pul muomalasini barqarorlashtirish; kredit shakllari va turlaridan foydalanish;</p> <p>- kredit tizimining barqarorligini ta'minlash;</p> <p>- O'zbekiston Respublikasi bank tizimini tashkil etish;</p> <p>- faol operatsiyalar xavfini baholash va tijorat daromadliligi;</p> <p>- valyuta munosabatlarini barqarorlashtirish;</p> <p>- xalqaro o'zbyek-kredit institutlari faoliyatini tashkil etish.</p>
4	<p><b>VI. Ta'lim texnologiyalari va usullari:</b></p> <p>- onlayn darslar;</p> <p>- auzalga oshirish amaliy xulosasi;</p> <p>- keyes-slaid;</p> <p>- bhis sahovi;</p> <p>- kichik guruhlarda ishlash;</p> <p>- taqdimot tayyorlash;</p> <p>- jamoada ishlash va ularni himoya qilish bo'yicha loyihalar.</p>
5	<p><b>VII. Kredit olish uchun talabalar:</b></p> <p>Fanga old nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, talab natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil muhokama yuritish va joriy, o'zaro nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ism topshirish.</p>
6	<p><b>Asosiy adabiyotlar:</b></p> <p>1. Abdullayeva Sh.Z. "Bank ishi" o'quv qo'llanma T. "Iqtisod-Moliya" 2019 y. - 628 b.</p> <p>2. Omonov A.A., Qoraliyev T.M. "Pul va Banklar" darslik. T.: "Iqtisod-Moliya" 2019 y. 461 b.</p> <p>3. Abdullayeva Sh.Z. Azizov U.O'. Bank ishi Darslik 1-qism- T.: "Iqtisod-Moliya" 2019 y. 732 b.</p> <p>4. Saidov D. Pul va pul muomalasi. O'quv qo'llanma / T. eksstenum press, 2016 y. 110 b.</p>

#### Qo'shimcha adabiyotlar:

5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 01.05.2023 g.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi Farmoni, PF-4947, 07.02.2017-y.

	<b>Internet saytlari:</b>
7.	<a href="http://www.fdu.uz">www.fdu.uz</a> ;
8.	<a href="http://www.state.uz">www.state.uz</a> ;
9.	<a href="http://www.btc.uz">www.btc.uz</a> ;
10.	<a href="http://www.cbu.uz">www.cbu.uz</a> ;
7.	<b>Fan / modul uchun mas'ullar:</b>
	Norqulov H.I. - "Bank ishi" kafedrası assistenti;
	Tursunov F.M. - "Bank ishi" kafedrası assistenti;
8.	<b>Taqrizchilar:</b>
	Xaydarov Z. Sh. "Umar" AINB "Ipak yo'li" Samarqand filiali boshqaruvchi o'rinbosari;
	Niyozov Z. D.-SamISI "Bank ishi" kafedrası dosenti;